

ARTA AURULUI LA TRACII NORDICI ÎN CONCEPȚIA LUI VASILE PÂRVAN

DE

ALEXANDRU VULPE

Problema orfevrăriei nord-tracice a ocupat un loc de seamă în structura principalei opere istorico-arheologice a lui Pârvan *Getica*¹. Pe de o parte erau vestigiile neobișnuit de numeroase ale prelucrării aurului în Transilvania epocii bronzului, pe de alta afirmațiile categorice ale unor izvoare antice cu privire la bogăția în podoabe de aur a agatirșilor sau despre fabuloasa pradă de război ridicată de romani după cucerirea Daciei lui Decebal, afirmații ce nu-și găsesc decît o oglindire palidă în realitatea arheologică, atît în vremea lui Pârvan, cît și astăzi. Cele două surse — cea arheologică a epocii bronzului și cea literară pentru perioadele mai recente — nu-și află un numitor comun decît în existența zăcămintelor aurifere ardelenene, explorate și exploatate aproape fără întrerupere din epoca bronzului pînă în zilele noastre. Aceleași probleme se pun și astăzi, deși sîntem în posesia unui material documentar sensibil mai bogat decît avusese la dispoziție marele deschizător de drumuri al arheologiei românești.

Cum se știe, construcția *Geticeii* are la bază o schemă istorică, urmărită pe cît a fost posibil înapoi în timp spre sursele civilizației geto-dacilor și completată cu date arheologice, menite să umple lacunele izvoarelor literare și să explice ipotezele istorice plauzibile. Dispersarea pe o arie considerabilă a elementelor etnice și culturale nord-tracice, constatată în special în izvoarele de epocă romană, este explicată de Pârvan prin impactul datorat unei catastrofale expansiuni scitice care ar fi avut loc în jur și după 700 î.e.n. Acest presupus fenomen istoric scindează Bronzul IV tracic de epoca propriu-zisă a fierului (Ha II) în care elementul dominant, deși numeric inferior, era cel scitic. Continuitatea dezvoltării fondului geto-dacic este un fir roșu în concepția lui Pârvan despre istoria mileniilor II și I : „Locuitorii Daciei sînt în Br. IV și Ha II continuatorii direcți, ca neam și ocupații ai locuitorilor din Br. III (p. 454).” „Între bronzul IV și bronzul III e în ținutul carpato-danubian o continuitate așa de perfectă a formelor (...), încît timp de șapte secole nu e de admis nici o turburare etnografic-politică mai profundă(...). Dacă deci la 700, cînd vin sciții, erau aici traci nordici (...) atunci și la 1400 tot aceiași traci locuiau în Dacia” (p. 676 coroborat cu p. 293). Presupusa migrație cimberiană între 1000—900 î.e.n. a produs, crede Pârvan (p. 296), turburări și în Dacia „și multe tezaure, de bronz și de aur, au fost atunci îngroate de frica acestor năvălitori. Totuși în general, bunăstarea localnicilor a continuat (...); o dovadă foarte puternică, stilistică, o avem în alcătuirea tocmai în vremea aceasta dintre 900 și 600 a unui stil *getic* al podoabelor de aur, găsite în mare număr în Ardeal și fiind evident pre-scitice”. Este o epocă de mare înflorire culturală. „Foarte activă a trebuit să fie și metalurgia și anume aproape exclusiv a aramei (transformată în bronz) și a aurului” (p. 454). „Feodali iubitori de aur și de bronz, luptînd în care cu două roate, cu spade, lănci, coifuri, scuturi și cnemide, bogați în podoabe și vase de aur și bronz (p. 676)“... schițează Pârvan tabloul social-economic al bronzului IV. Puțin mai departe el scrie (p. 678) : „Totuși e un domeniu în care *Daco-Getia* (...) se prezintă complet original față de restul Europei în prima jumătate a mileniului I : e *arta aurului*. Dacia bogată în aur exporta acest metal pînă departe în N. la scandinavi, dar nu, cum s-a crezut, exclusiv ca material brut, care era apoi prelucrat acolo în mod artistic — ci și ca obiecte de lux și podoabă, fabricate în Dacia și purtînd pecetea stilului *getic*“ (...). Brățările, pandantivele, cerceii, diademele, aplicele de aur din Carpați sînt, împreună cu vasele de aur găsite aici, tot așa de specifice, precum vor fi ceva mai tîrziu lucrările în filigran de stil etrusc, ori, și mai tîrziu, arta sarmatică a aurului“.

Peste 20 de pagini din capitolul VI₁ (Hallstattul) sînt consacrate artei aurului din bronzul IV. Pârvan nu dă o listă completă a descoperirilor, dar examinează pe rînd aproape toate obiectele de

¹ V. Pârvan, *Getica. O protoistoric a Dacici*, București, 1926. Citatele din această lucrare urmează paginația ediției originale.

aur cunoscute la acea vreme, făcînd o succintă dar consistentă analiză tipologico-stilistică. Astfel sînt prezentate tezaurele de la Firiteaz (Timiș), care „nu poate fi mai vechi de la începutul mileniului I, date fiind ornamentele punctate și gravate de un stil bine definit prin bronzurile din perioada IV-a. La fel trebuie datat, c. sec. IX a. Chr., tezaurul (...) de la Sarasău” (p. 679), ia ă, caracteristic carpatic sînt discurile de aur de la Șmig și cele de la Țufalău (...). „Din tipul de brățări Firiteaz putem urmări, în evoluție logică, formele constatate la Săcueni, la Acș, Hajdú-Szoboszló, Perecei (...) etc.” „Aceste forme sînt confirmate ca stil și epocă de frumosul vas de aur de la Biia, clasic pentru perioada a IV-a a bronzului carpatic”. „Alături de acest curent stilistic, autentic carpatic (...), avem, tot în ținutul carpato-danubian un alt curent nu numai geometric, ci și de adînci infiltrații zoomorfe de tip clar oriental.” Pârvan se referă la tezaurele de la Mihalkovo, Fokorú și Dalj, pe care le consideră o sinteză ce „n-a putut avea loc în chip pacific (...) decît într-o singură epocă : cea în care vedem apărînd și securea de tip oriental, de aur, la Țufalău (...) : e vremea presiunii cimmeriene dinspre E, dar înainte de catastrofa scitică”. De fapt Pârvan nu desparte niciodată în mod riguros descrierea obiectivă a materialului arheologic, de interpretarea cultural- și etno-istorică. Este maniera în care a fost scrisă *Getica*. Scopul este de a desluși la tot pasul sensul istoric al materialului arheologic. Și produsele meșterilor orfevrari sînt examinate în primul rînd pentru a discerne încrucișarea influențelor culturale, sintetizate de Pârvan după cum urmează (p. 680) : „Avem între 1 000 și 700 o intensificare a raporturilor geto-cimmeriene deoparte prin penetrația villanoviană pînă la Nistru și Nipru, de alta prin circulația fabricatelor caucazice pînă dincolo de Carpați. Atribuim acestei penetrații orientale în Dacia cel de al doilea curent al artei getice a aurului. Dar o atare caracterizare e și o datare : primul curent, cel pur geometric e cel vechi ; al doilea îl urmează fără a-l modifica.” (...) „Curentul autentic tracic al artei au. ului în Carpați, cu rădăcini pînă în bronzul II, e activ chiar după nașterea curentului geto-cimmeric, cu începuturi prin sec. IX—VIII a. Chr. Cele două stiluri sînt deopotrivă carpatic, dar ele nu trebuie confundate ; ele lucrează paralel dar își trag puterea din tendințe foarte diverse”.

O atenție specială este acordată tezaurului de la Vălăitrăn, din nordul Bulgariei, descoperit doar cu doi ani înaintea apariției *Geticei*. El este considerat getic, vasele de acolo fiind puse în aceeași categorie funcțională cu cele din Bihor sau cu cel de la Biia (p. 294). Într-o notă complementară la un studiu al lui I. Andrieșescu despre această descoperire², Pârvan, spre deosebire de Andrieșescu care datează tezaurul în jur de 1 600, se pronunță pentru o datare între 1 200 și 1 000, combătînd apoi în *Getica* și părărea lui P. Reinecke care situase tezaurul printre descoperirile din cercul traco-cimmerian (ca. secolul al VII-lea a Chr.), idee preluată mai tîrziu și de I. Nestor³. Merită să ne oprim puțin asupra celor scrise de Pârvan despre această descoperire deoarece rîndurile, puțin cunoscute pînă în ziua de azi, prezintă și un interes de ordin general.

Tezaurul de la Vălăitrăn arată, în întregime sa — spune Pârvan — „o rafinare de gust de-a dreptul sudică” (...) „cred că trebuie să atribuim meandrele-spirale de argint, încrustate pe aurul paftalelor la Vălăitrăn, unei influențe miceniene. O atare constatare nu răpește nimic din originalitatea civilizației indigene de la Dunăre și din Carpați în a doua jumătate a mileniului II a. Chr. Dimpotrivă : Aheii care stăpîneau la Micene erau (...) tributarii industriei de bronz *tracice*, în special *traco-getice*. În schimb fabricate de lux și podoabe din Sud au trebuit să găsească drumul spre Carpați (...) și să aducă aici modele superioare proprii inventivității locale”. Aceste concluzii Pârvan și le întemeiază pe minuțioasa analiză arheologică expusă de Andrieșescu în aceeași ședință a Academiei Române, completate cu propria lui informație. În ceea ce privește rostul tezaurului, Pârvan îl vede ca „prada pierdută a vreunui șef sîngeros tracic”.

În sfîrșit, referindu-se la pasajul din Herodot privitor la bogăția în aur a agatirșilor, Pârvan (p. 449) critică încercările lui F. Nagy sau L. Márton de a identifica ca scitice tezaure pe cele de la Țufalău, Firiteaz etc. Pătrunzătoarea analiză stilistică a învățatului român poate fi considerată exemplară pentru evitarea unei erori ce ar fi putut rezulta prin „forțarea” materialului arheologic de a se „potrivi” ipotezelor istorice. Am avea deci o idee de cum ar fi evoluat gîndirea lui Pârvan în fața unei documentații mai consistente. De fapt această gîndire a fost dusă mai departe prin elevii săi și este bine cunoscut drumul remarcabil pe care a evoluat arheologia românească pînă astăzi. Deși reflecțiuni de felul celor „ce-ar fi fost dacă” sînt sterile, este greu să nu ne întrebăm care ar fi fost atitudinea lui Pârvan față de tezaurele traco-getice din secolul al IV-lea. La data cînd scria *Getica* nu se cunoștea decît „tezaurul” de la Craiova pe care magistrul nu ezită să-l considere scitic (p. 451) : „avem de-a face cu artă veritabil scitică”. Tot scitice sînt considerate și inelele de buclă groase, cu un capăt în formă conică sau de cap de șarpe (de tip Chotín-Sanislaău), o categorie frecventă mai ales în bazinul Dunării mijlocii și caracteristică acelei regiuni culturale.

² *Academia Română. Memoriile secțiunii istorice*; seria III, vol. V, p. 11 și 38 (1925).

³ I. Nestor, *Der Stand der Vorgeschichtsforschung in Rumänien*, 22. *BerRGK*, 1933, p. 123 și urm.

Nu se cuvine să facem aici o critică, de altfel cu totul neîndreptătită, a celor afirmate de Pârvan despre arta aurului. Este de ajuns să cităm și noi acel pasaj din *Getica* (p. 648) : „îndată ce săpăturile (...) vor aduce material nou suficient, vom reface din temelii cartea de acum”, pentru a aduce un pios omagiu modestiei și sincerității savantului. În arheologie factorul statistic joacă un rol hotărîtor. Există un punct critic, de la care începînd, o aglomerare de descoperiri poate fi just intuită din punct de vedere al apartenenței cronologice, geografice și culturale. Pretutîndeni unde materialul documentar ajunsese încă în vremea lui Pârvan la acest punct critic statistic, interpretarea dată s-a păstrat pînă în zilele noastre. Desigur, exemplele, care să justifice afirmațiile de mai sus, nu pot fi date în domeniul orfevrăriei decît în mică măsură. Descoperirile de tezaur sau de obiecte din metal prețios se pretează cel mai puțin la o serie statistică. Cele mai multe sînt unicate. De aceea și problematica lor are și astăzi, în multe privințe, un caracter de nesiguranță. Este de ajuns să comparăm părerile a doi arheologi competenți, care în jur de 1970 au scris despre același subiect al metalurgiei aurului în Transilvania epocii bronzului : Amália Mozsolics⁴ și M. Rusu⁵, ca să vedem cît de oscilante pot fi încă punctele de vedere privitoare la datarea multor descoperiri de piese de aur. De fapt, dacă o astfel de descoperire nu poate fi într-un fel ori altul raportată la tipurile de bronzuri sau la grupurile ceramice, situarea ei corectă în timp este total nesigură. Vezi, de exemplu, „tezaurul” de la Balaci, jud. Teleorman, datat inițial de Suzana Ferche în vreme hunică⁶, suspectat tot atunci de Ion Nestor ca provenind din bronzul timpuriu⁷, pentru ca, în urma descoperirii unei brățări similare într-un mormînt tumular la Fundeni, jud. Galați⁸, descoperirea să poată fi datată corect în etapa post-eneolitică. Hotărîtoare pentru datarea unora din tezaurile de aur din spațiul carpato-danubian a fost studiul tipologico-stratigrafic întocmit de Eugenia Zaharia pentru inelele de buclă din cultura Monteoru⁹. Astfel s-au putut fixa într-o perioadă mai veche (secolele XVI—XV) tezaurile de la Țufalău și Șmig, primul fiind datat și prin tipologia topoarelor ce le conținea¹⁰. Decorul micenoid din interiorul (pe fund) unui vas din tezaurul din Bihor a fost pus în legătură cu categoria de piese de bronz și de os prezentînd asemenea motive, aflate în multe părți ale spațiului carpato-dunărean și databile toate între 1600—1400¹¹, dar analogiile aceleiași motiv decorativ cu cel de pe diadema de la Hinova pledează pentru o plasare în timp mai recentă, în secolele XII—XI¹². Dar părerile sînt încă împărțite privitor la brățările de tip Firiteaz, la falerele de la Săcueni și Grăniceri, la vasul de la Biia (acesta din urmă ar putea fi tot vechi dacă cele trei [inițial șapte] inele de buclă găsite tot acolo provin din același tezaur)¹³. Tezaurile descoperite în perioada postbelică de la Perșinari și Tufa sau Răcătău arată în mod limpede că aurul era utilizat din plin în toate regiunile țării noastre, încă din vremea mormintelor-put¹⁴.

Deși nu s-a ajuns încă la un consens privitor la datarea spectaculoasei comori de la Vălciștrău trebuie subliniată veridicitatea datării presupuse de Pârvan. Apariția foarte recentă a două descoperiri cu cești de tipul celei cu două torți de la Vălciștrău, și anume la Krijovlin, descoperire izolată între Bug și Nistru, lângă Balta¹⁵ și la Rădeni, jud. Neamț, depozit constînd din minimum cinci cești¹⁶, dovedește că cel puțin o parte din piesele din tezaurul bulgăresc, în speță ceștile, aparțin unei serii larg răspîndite în spațiul nord-tracic. Dacă argumentele lui Pârvan (analogiile cu vasele din Bihor și de la Biia) se întemeiau mai mult pe funcția respectivelor vase, exemplarele de la Rădeni și Krijovlin constituie o serie tipologică clară. Analiza tipologică, atît a formei acestor vase, cît și a decorului de pe torțile uneia din ceștile de la Rădeni, îndreptățește concluzia — fără a mai intra aici în detalii — că aceste descoperiri nu sînt mai vechi de 1400 ; ele datează foarte probabil din secolele XII—XI î.e.n. Desigur cu aceasta nu s-a epuizat problema semnificației și datării celorlalte piese de la Vălciștrău ; putem cel mult deduce data îngropării acestui faimos tezaur.

În general, se poate spune că multe din descoperirile de piese de aur situate de Pârvan în al său bronz IV pot fi „mutate” cu secole mai devreme. Ideea generală privitoare la originalitatea getică a orfevrăriei carpato-danubiene nu-și pierde însă cu nimic însemnătatea. Dimpotrivă, dacă ținem seama că întregul bronz IV al lui Pârvan poate fi deplasat *tale-quale* cu circa 200 de ani în urmă, vom realiza că de fapt ideile exprimate acum mai bine de 50 de ani au prins fenomenul în esența lui. Cităm în acest sens studiul mai sus amintit al lui M. Rusu¹⁷, care, chiar dacă exagerează puțin pon-

⁴ A. Mozsolics, *Goldfunde des Depotfundhorizontes von Hajdúsámson*, 46—47. *BerRGK*, 1965—66 (1968), p. 38 și urm.

⁵ M. Rusu, *Considerații asupra metalurgiei aurului în Transilvania*, *ActaMN*, 9, 1972, p. 29 și urm.

⁶ S. Dolinescu-Ferche, *SCIV*, 14, 1963, 1, p. 153.

⁷ Comunicare verbală

⁸ I.T. Dragomir, *Muzeul Național*, 3, 1976, p. 53 și urm.

⁹ E. Zaharia, *Dacia*, N.S., 3, 1959, p. 103 și urm.

¹⁰ A. Vulpe, *Die Äxte und Beile in Rumänien*, I, München, 1970, p. 55 ; idem, *Jahresbericht des Instituts für Vorgeschichte der Universität Frankfurt a.M.*, 1977, p. 101

și urm.

¹¹ A. Mozsolics, *op. cit.*, p. 15.

¹² Vezi mai jos nota 18

¹³ A. Mozsolics, *op. cit.*, p. 48.

¹⁴ A. Vulpe, *Prähistorische Archäologie Südosteuropas (PAS)*, 1, 1982, p. 321 și urm. ; pentru tezaurul de la Răcătău : V. Căpitanu și V. Ursachi, *Carpica*, 11, 1979, p. 138.

¹⁵ G.A. Dzis-Rajko și I.T. Černiakov, *SovArch*, 1981, 1, p. 151 și urm.

¹⁶ A. Vulpe și V. Mihăilescu-Bîrliiba, *PZ*, 60, 1985, 1, p. 47 și urm.

¹⁷ Vezi nota 5,

derca statistică a concentrării pieselor de aur în perioada Br. D — Ha A, ne prezintă un tablou veridic. La acestea se alătură spectaculoasa descoperire recentă de la Hinova, jud. Mehedinți: tezaurul respectiv aparține în mod indiscutabil secolelor XII—XI¹⁸. Același lucru se poate susține și despre rolul impactului civilizației miceniene asupra celei carpato-danubiene în perioada de circa patru secole după primele morminte-put de la Micene. Cele afirmate de Pârvan cu prilejul discuției privitoare la originea tezaurului de la Vălciștrăn reprezintă de fapt schema concepției din ultimii 20 de ani.

Cum se prezintă în lumina documentației actuale cadrul istoric al bronzului IV al lui Pârvan: curentul italic, villanovian, joacă un rol mult redus. Multe din ceea ce înțelegea Pârvan prin acest curent cultural reprezintă fie o influență central europeană, fie este rezultatul dezvoltării civilizației locale carpato-panonico-alpine. Este cazul cu cea mai mare parte a metalurgiei bronzului al cărei centru, începând din spre sfârșitul epocii bronzului, a fost timp de aproape jumătate de mileniu nordul Transilvaniei. Și această bază economică, la care putem fără greș să adăugăm și metalurgia aurului, și apoi, cea incipientă a fierului, a stat cu siguranță la temelia spectaculare dezvoltări culturale ce caracterizează secolele XII—X în jumătatea apuseană a spațiului carpato-danubian. Am avut oarecare rezerve atunci când colegul C. Kacsó, expunându-și teza de doctorat despre descoperirile de la Lăpuș, și-a exprimat părerea că geneza așa-zisei culturi Gáva trebuie căutată aici în nordul României. De fapt argumentele aduse, deși mai necesită confirmări, arată destul de limpede o evoluție formală a ceramicii Lăpuș I, de tradiție Suciu, spre cea a fazei Lăpuș II, de tip Gáva. Am asista deci, la Lăpuș, nu la recepționarea unor noi forme ceramice pe un fond vechi, ci, dimpotrivă, la crearea acestor forme. Puternica bază economică, întemeiată pe exploatarea aurului și a cuprului, ar explica astfel neobișnuita dezvoltare, într-o zonă relativ săracă în alte resurse, a comunităților din țara Lăpușului. Și aceasta n-ar fi decât una dintr-o serie de alte asemenea situații încă neieșite la lumină. Nici Susani în Bănat, nici Čaka sau Očkov, în Slovacia și altele nu sînt rezultatul unor influențe, ci reprezintă, ca și Lăpușul, expresia unei dezvoltări locale pe o arie largă, ce a cuprins tot bazinul Dunării mijlocii.

Și problema curentului răsăritean, la Pârvan cimmerician, este astăzi mai nuanțat privită. Activitatea elementelor răsăritene, fie sub forma influenței culturale, fie, în răstimpuri, prin prezență etnică, se constată aproape continuu. Asistăm la o puternică intensificare în secolele XIV—XIII apoi, după un răgaz de două-trei veacuri, la un nou avînt, mai potolit de astădată și care se va prelungi pînă în vremea celtică. Nu mai avem nici o siguranță pentru a ști în care moment să-i plasăm pe cimmericieni¹⁹. Putem însă afirma că, în ceea ce privește metalurgia aurului, curentele dinspre răsărit, departe de a contribui cu noi impulsuri, dau mai de grabă impresia că au inhibat orfevrăria geto-dacică tocmai în perioadele în care influența lor trebuia să se fi exercitat din plin. Mă refer în primul rînd la curentul scitic. Noul avînt al orfevrăriei și argintăriei getice din secolul al IV-lea se desfășoară în mod evident sub semnul unor influențe grecești sau orientale, prin filieră sud-tracică, în măsura în care reprezintă o artă a păturii aristocratice getice, într-o vreme cînd presiunea politică a sciților nord-pontici intrase în declin.

Reflectînd, în încheiere, asupra celor afirmate de Pârvan despre metalurgia aurului constatăm că ideea esențială despre o orfevrărie originală getică capătă, în stadiul actual al cercetării, dimensiuni considerabil mai vaste. Ceea ce în anii douăzeci părea că se limitează la trei secole, se desfășoară astăzi de-a lungul unui întreg mileniu. Din perioada corespunzătoare mormintelor-put de la Micene și pînă în vremea culturii Basarabi orfevrăria spațiului carpato-dunărean arată o evoluție neîntreruptă. Noi, arheologii de astăzi, nu mai avem curajul istoricului anilor 20 de a spune pe nume celor ce au făurit această artă a aurului. O facem pe ocolite. Vorbim de triburi nord-tracice, iar dacă cineva îndrăznește să pomenească numele geților sau al dacilor în legătură cu epoca bronzului riscă măcar un zîmbet. Dacă fac această observație, într-un sens oarecum nostalgic, n-o fac pentru a încuraja folosirea nesăbuită de epitete istorice în epoci îndepărtate. Fenomenul de geneză al unei civilizații și al unui neam este extrem de complex. Componentele lingvistice, sociale, spirituale, ale problemei nu pot fi sesizate arheologic decât prin prelucrarea exhaustivă a unui număr considerabil de stațiuni și descoperiri, fapt încă departe de a fi realizat. Iată deci cum o documentare considerabil mai bogată decât cea pe care o avusese la dispoziție Pârvan complică mai degrabă decât elucidează chestiunile istorice.

Meritul lui Pârvan constă în primul rînd în faptul de a ne fi construit un model de dezvoltare istorică pe care cercetarea românească de astăzi îl consideră în continuare de neînlăturat și pe care se axează întreaga noastră concepție despre geneza și dezvoltarea civilizației geto-dace. Toate încercă-

¹⁸ M. Davidescu, *Thraco-Dacia*, 2, 1981, p. 7; idem, *Drobeta*, 5, 1982, p. 5; idem, *Arhivele Olteniei*, 1, 1981,

p. 41.

¹⁹ A. Stoia, *SCIVA*, 31, 1980, 1, p. 77 și urm.

rile de abatere de la acest model n-au avut alt rezultat decât să-l reafirme mereu. Grandoarea civilizației bronzului „getic“ (în sensul lui Pârvan) ne apare astăzi în dimensiuni nebănuite de cel ce a formulat primul tablou coerent arheologic-istoric acum peste o jumătate de veac.

DIE GOLDSCHMIEDEKUNST BEI DEN NORDTHRAKERN IN DER
AUFFASSUNG VASILE PÂRVANS
ZUSAMMENFASSUNG

Verf. schildert die bedeutendsten Ansichten Pârvans über dieses Thema, nach Aussagen, die hauptsächlich in seiner großen historisch-archäologischen Monographie *Getica* zum Ausdruck kommen. Pârvan nachweist die Originalität der sachlichen Kultur Daco-Getiens (Pârvans Ausdruck) vor allem in der Goldschmiedekunst; dieser Frage sind über 20 Seiten seiner *Getica* gewidmet, wobei eine umfangreiche Fundliste angeführt und eine kurze, aber gründliche typologische und stilistische Analyse des ihm zur Verfügung stehenden Fundstoffes ausgeführt werden.

Dem Verf. scheint es eine müßige Aufgabe Pârvans Ansichten einer kritischen Überprüfung im Lichte des gegenwärtigen Forschungsstandes zu unterziehen, da der Gründer der rumänischen archäologischen Schule selbst sich mit Bescheidenheit äußerte: „sobald die Gräbungen, die jetzt überall in Rumänien im Gange sind, genügend Material liefern werden, werde ich das vorliegende Buch vom Grunde auf umschreiben“ (*Getica*, 648). Es werden hier nur einige wichtige neue Funde angeführt, die im Großen und Ganzen Pârvans Auffassung kaum widerlegen, und wenn dennoch, dann meist im chronologischen Sinne. Dazu gehören Schätze wie diejenigen von Persinari, Tufa oder Răcătău, sowie der längst bekannte Hortfund von Țufalău, die alle um die Mitte des zweiten Jt. anzusetzen sind und dadurch das Alter der Tradition des Goldschmiedens bereits ab dieser Zeit bezeugen. Die zahlreichsten Goldfunde häufen sich jedoch, wie Pârvan sehr scharf voraussah, in den 12.–11. Jh. In dieser letztgenannten Zeitspanne gehören auch zwei rezent veröffentlichte Goldschätze: Hinova (Anm. 18) und Rădeni (Anm. 16).